

ความสำคัญของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551 – 2558

The Narratives of King Taksin the Great in Thai's Historiography 2008 – 2015

วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ / Wirawan Sompongjaroen

อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Lecturer of the History Program, Faculty of the Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วันที่รับบทความ 18 กรกฎาคม 2566 / แก้ไขบทความ 12 มกราคม 2567 / ตอบรับบทความ 11 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยและ (2) ศึกษาความสำคัญของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย วิธีการศึกษา คือ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องเล่าที่มีเนื้อหากล่าวถึงพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2558 จำนวน 18 เรื่อง

ผลการศึกษา พบว่า

1) เรื่องเล่าของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีสามรูปแบบ กล่าวคือ แบบแรก การอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ แบบที่สอง การสร้างเรื่องเล่าใหม่จากการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และแบบที่สาม การสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่าใหม่จากการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์

2) ความสำคัญเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551-2558 กล่าวคือ เรื่องเล่าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสินที่ถูกผลิตขึ้นมานั้นกลายมาเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในงานเขียนทางประวัติศาสตร์กรุงธนบุรีในช่วงเวลาต่อมา เรื่องเล่าเหล่านี้มีลักษณะแบ่งออกเป็นสามประการ

ประการแรก การให้ความสำคัญของเรื่องเล่าในฐานะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เดิมเรื่องเล่าเกิดจากการสร้างเรื่องราวใหม่ซึ่งอาจมีหรือไม่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานในเชิงประจักษ์ ต่อมาเรื่องเล่าดังกล่าวผ่านการผลิตซ้ำในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าเหล่านั้นจะกลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่รับรู้โดยทั่วถึงกัน ดังกรณีเรื่องเล่าการทำนายของซินแสว่าพระเจ้าตากสินและเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกจะได้เป็นกษัตริย์ทั้งคู่ เรื่องเล่าของนายทองดี ฟันขาว หรือ พระยาพิชัย-

ดาบหัก ทหารคนสนิทผู้ซื่อสัตย์ถึงขนาดยอมตายไปพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน เรื่องเล่าของพระราชโอรส พระเจ้าตากสินเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ประการที่สอง การให้ความสำคัญกับชาติกำเนิดของสมเด็จพระเจ้าตากสินเพื่อเป็นการเสริมสร้างสถานภาพทางสังคมในฐานะวีรกษัตริย์ผู้กอบกู้เอกราช เป็นการสร้างเรื่องเล่าประกอบเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระบิดาบุญธรรม พระมารดา ชาติกำเนิด บุญญาธิการและความสามารถของสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นหลัก เช่น เรื่องเล่างูเหลือมเลื้อยมาขดรอบกระดองที่ทหารกลืน เรื่องเล่าพระมารดาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เรื่องเล่าพระเจ้าตากสินสามารถเรียกฝนได้ เป็นต้น

ประการที่สาม การให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าใหม่ที่มีการอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ อันมีจุดเชื่อมโยงกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน เรื่องเล่านี้จึงกลายเป็นเกร็ดประวัติศาสตร์โดยมีจุดมุ่งหมายคือ การเติมเต็มเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพระเจ้าตากสินให้สมบูรณ์มากขึ้น เช่น เรื่องเล่ารูปถ่ายพระเจ้าตาก เรื่องเล่าพระที่นั่งแท่นไม้มะเดื่อภัทรปิฎก เรื่องเล่าการใช้แผนแก่งล้างบ้ำของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นต้น

คำสำคัญ : เรื่องเล่า, พระเจ้าตากสินมหาราช, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย

Abstract

This research purposed 1) to study the story of King Taksin the Great and 2) to study the importance of King Taksin's story in Thai history, which published between 2008 – 2015 amount 18 stories.

The results of the study found that, (1) there are three types of narratives of King Taksin the Great, namely, the first type refers to information from historical documents, create a new narrative by referencing information from historical documents (2) The importance of the story of King Taksin the Great in Thai historical fiction 2008-2015. That is, various stories related to King Taksin that were produced became historical information that appeared in historical writings. Thonburi in the later period These stories are divided into three parts.

First, the importance of narratives as historical facts. Narratives were originally created by creating new stories that may or may not contain historical data as empirical evidence. Later, the story was reproduced in historical writings. The story becomes a universally acknowledged historical fact. As in the case of the story of the Chinese prophecy that King Taksin and Chao Phraya Maha Kasatsuek would both become kings. The story of Mr. Thongdee Funkhao or Phraya Phichai Dap Hak, close soldier who was so loyal that he was

willing to die along with King Taksin. The story of King Taksin's son being the ruler of Nakhon Si Thammarat, etc.

Second, the importance of King Taksin's origins was emphasized in order to strengthen his social status as the heroic king who saved independence. It is mainly a creation of a narrative to accompany historical events regarding his adoptive father, mother, birth, merit, and abilities of King Taksin. For example, the story of a python slithering and coiling around a baby's shell. The story of King Taksin's mother The story of King Taksin being able to summon rain.

Thirdly, giving importance to new stories that explain stories or events that have a connection with King Taksin. This story has therefore become a historical anecdote with the aim of completing the history of King Taksin more completely, such as the story of the photograph of King Taksin. The story of the Phattharabiti figwood throne hall The story of King Taksin's plan to fake madness, etc.

Keywords: Narrative, King Taksin the Great, Thai Historiography

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีกำหนดเป็นสามัญชนซึ่งมีบิดาเป็นชาวจีนและมีมารดาเป็นชาวไทย ต่อมาพระองค์ได้เข้ารับราชการจนได้เป็นพระยาตาก เจ้าเมืองตาก เมื่อเกิดสงครามเสียกรุงครั้งที่สอง พ.ศ. 2310 พระยาตากได้รวบรวมไพร่พลตีฝ่าทัพพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาไปตั้งมั่นที่จันทบุรี สามารถกอบกู้เอกราชได้แล้วสถาปนาตนเป็นสมเด็จพระเจ้าตากสิน และตั้งราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี ต่อมาปลายรัชกาลพระองค์มีสติวิปลาส ส่งผลให้ราษฎรเดือดร้อนจนเกิดกรณีกบฏพระยาสุวรรณครี พระองค์ถูกสำเร็จโทษ ณ ป้อมวิชัยประสิทธิ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 แล้วอัญเชิญพระศพไปฝังศพไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้

เรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าตากสินปรากฏขึ้นครั้งแรกในพ.ศ. 2480 ผ่านหนังสือเรื่อง “พระเจ้ากรุงธน” ของหลวงวิจิตรวาทการ จากนั้นเป็นต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2480–2551 ปรากฏงานเขียนเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน ได้แก่ ใคร่ฆ่าพระเจ้ากรุงธนบุรีของหลวงวิจิตรวาทการ (2492) ใคร่ฆ่าพระเจ้ากรุงธนของหลวงวิจิตรวาทการ (2492) สามกรุงของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (2495) ใคร่ฆ่าพระเจ้าตากสินของภิกษุณีวรรมย์ กบิลสงห์ (2516) ฟ้าไหมของศุภร บุนนาค (2534) พระเจ้าตากสินกู้ชาติของทิภากร บารเมษฐ์ (2544) แผ่นดินพระเจ้าตากของนายแพทย์วิบูล วิจิตรวาทการ (2545) ผู้อยู่เหนือเงื่อนไขของสุภา ศิริमानนท์ (2545) ตากสินมหาราชของแรงแบบกษเพชร์ (2548) ตากสินมหาราชชาตินักรบของ Claire Keefe-Fox (2549) ความหลงในสงสารของสุทัสสา อ่อนค้อม หรือ รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม

(2549) ตามรอยเลือดพระเจ้าตากของชานนท์ ท. (2550) พระเจ้าตากฯ สิ้นพระชนม์ที่เมืองนครของทศยศ กระหม่อมแก้ว (2550) จอมกษัตริย์แห่งนักรบของศรีศากยโศก หรือพันตแพทย์ปรีญา ใจเย็น (2550) ดวงพระเจ้าตากไม่ถูกประหารของ อ.เล็ก พลุโต (2551)

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของงานเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันสามประการ ประการแรก การอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา หนังสือตำนานอภินิหารบรรพบุรุษ จดหมายเหตุ ความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี และจดหมายเหตุชาวต่างชาติ การอ้างอิงข้อมูลเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจากเอกสารทางประวัติศาสตร์แบ่งเป็นสามเหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์พระกำเนิดจากสามัญชนเชื้อสายจีน เหตุการณ์อาการสติวิปลาส และเหตุการณ์การถูกประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์

ประการที่สอง การสร้างเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ สืบเนื่องจากชนชั้นสูงในราชสำนักเป็นผู้บันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา หนังสือตำนานอภินิหารบรรพบุรุษ จดหมายเหตุ ความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี จึงเป็นการบันทึกเรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าตากสินให้สอดคล้องกับโลกทัศน์ของชนชั้นสูงในขณะนั้น แต่เมื่อ พ.ศ. 2475 ชนชั้นปกครองมาจากสามัญชน ก่อให้เกิดการสร้างเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ การสร้างวีรกษัตริย์จากสามัญชน การเป็นมหาราชทั้งทางโลกและทางธรรม และการเป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีและประการสุดท้าย การสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ปรากฏในหนังสือ 4 เรื่อง ได้แก่ ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธนของหลวงวิจิตรวาทการ (2492) ใครฆ่าพระเจ้าตากสินของภิกษุณีวรมัย กบิลสงห์ (2516) ตากสินมหาราชชาตินักรบของ Claire Keefe-Fox (2549) และดวงพระเจ้าตากไม่ถูกประหารของอ.เล็ก พลุโต (2551)

ระหว่าง พ.ศ. 2551–2558 งานเขียนเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชรวม 18 เรื่อง ได้แก่ โอรัสลับพระเจ้าตากของณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม 7 มหาราชชาติสยาม : พระราชประวัติของยอดพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งสยามประเทศของอานนท์ จิตรประภาส นักรบกู้แผ่นดินตากสินมหาราชของธรรมนิตย์ ข้าแหวะแผนยึดกรุงธนบุรีของปรมินทร์ เครือทอง สวมรอยบาทมหาราช “เจ้ากรุงธน” ของสหัชชัย มหาวีระ ตำนานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของสม สุจิรา อากรรพษ์ขวัญผวา ในกรุงสยามของจตุติ จันทรคณา เกร็ดพงศาวดารกรุงธนบุรีของลำจุล ฮวบเจริญ พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของเสนีย่อนุชิต ถาวรเศรษฐ ปรีศนาพระเจ้าตากฯ ของปารามินทร์ เครือทอง ญาณพระอริยะ : ไชยปรีศนาพระเจ้าตากของทิพยจักร 60 ปี แห่งความเป็นมหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของวีระ อำพันสุข มหาราช ความจริงชวนตะลึงที่อาจพลิกประวัติศาสตร์การสวรรคต “พระเจ้าตากสิน” ของว. วรรณพงษ์ บันทึกจอมทัพ พระเจ้าตากสินมหาราชของลดดา รุธิกนก พระเจ้าตากเบื้องต้นของปรมินทร์ เครือทอง ญาณทิพย์ ไชยปรีศนา ปลายแผ่นดินพระเจ้าตากสินของทิพยจักร 5 ผู้พิชิตผู้ยิ่งใหญ่

ในประวัติศาสตร์ของดวงธิดารามศวร สองมหาราชผู้แผ่นดินของอาณัติ อนันตภาค และ 7 ตำนาน สมเด็จพระพุทธพิทักษ์แห่งสยามของวคิน ปัญญาอุตรตระกูล

ในงานเขียนดังกล่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับบริบทของสังคมไทยเริ่มต้นจากช่วง พ.ศ. 2551-2556 การต่อต้านนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีของกลุ่มพันธมิตร (กลุ่มเสื้อเหลือง) การประท้วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะจากกรณีของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) นำไปสู่การสลายชุมนุมรุนแรงของรัฐ และการชุมนุมครั้งใหญ่ของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เนื่องจากนโยบายจ่านำเข้ากับร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมทางการเมือง ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดปฏิกิริยา “พระเจ้าตาก” ใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยเฉพาะกลุ่ม นปช. นำมาต่อสู้ในการกอบกู้วิกฤตทางการเมืองต่อต้านรัฐบาล เพื่อประชาธิปไตยเปรียบเทียบว่า “นายทักษิณ ชินวัตร คือ พระเจ้าตากสินกลับชาติมาเกิด” และการยกย่องการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา กับกรณีการกู้หนี้ยืมสินเป็นการแก้ไขวิกฤตบ้านเมืองภายใต้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยของนายทักษิณ ชินวัตร ตลอดจนตัวอักษร “TAKSIN” เหมือนกับคำว่า “ตากสิน” และการจัดตั้งกองกำลังของกลุ่มนปช. ในชื่อว่า “นักรบพระเจ้าตาก” จากกลุ่มทหารพรานอาสาช่วยปกป้องผู้ชุมนุมในการประท้วงต่อต้านรัฐบาล ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงเวลาดังกล่าวรุนแรงต่อเนื่องนำไปสู่รัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต้องการสร้างความปรองดองสามัคคีระหว่างคนในชาติ และปลูกฝังสำนึกความรักชาติผ่านประวัติศาสตร์ชาติไทย

การอ้างอิงถึงวีรบุรุษอย่างสมเด็จพระเจ้าตากสินในฐานะผู้กอบกู้ชาติบ้านเมืองจึงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่งในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตทางการเมือง บริบทของช่วงเวลาดังกล่าวจึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้เขียนในฐานะผู้ผลิตงานเขียนทางประวัติศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยราชบัณฑิต ประเภทประวัติศาสตร์ นักวิชาการอิสระ นักเขียน ทนตแพทย์ วิศวกรผู้อ้างว่าเป็นลูกหลานของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งผู้เขียนเหล่านี้ได้ใช้ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นของผู้แต่งลงไปในงานเขียนเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการผลิตซ้ำ การผลิตใหม่ และมุมมองใหม่เกี่ยวกับเรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าตากสินมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยผ่านงานเขียนเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2551-2558 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเล่าและส่งผลต่อความรู้ดังกล่าวมาถึงปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551 – 2558

2. เพื่อศึกษาความสำคัญของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551–2558

3. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่องเล่าที่มีเนื้อหากล่าวถึงพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่มีการตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2551–2558 จำนวน 18 เรื่อง

วิธีการศึกษา

การใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องเล่าพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งแต่ พ.ศ. 2551–2558 จำนวน 18 เรื่อง

เครื่องมือที่ใช้และวิธีการเก็บข้อมูล

การรวบรวม การคัดแยก การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเล่าพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

4. ผลการวิจัย

1. เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสิน หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินที่ร้อยเรียงกัน หมายถึงทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นจริงและเรื่องที่แต่งขึ้นที่ถูกนำมาเล่าโดยผู้เล่าเรื่อง เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551–2558 มีลักษณะร่วมกันสามประการ กล่าวคือ ประการแรก การอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุไโร บันทึกของชาวต่างชาติ คำให้การ กฎหมาย ประกาศ พระราชสาส์น หมายรับสั่ง เอกสารทางศาสนา ตำนาน สมุดข่อย คำฉันท์ นิราศ หนังสือ และบันทึกของสายตระกูล ประการที่สอง การสร้างเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์สืบเนื่องจากพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสินในพระราชพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ทั้งที่ร่วมสมัยและชำระใหม่ ภายหลังไม่ได้อธิบายความได้อย่างชัดเจน และประการที่สาม การสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่าใหม่จากข้อมูลอ้างอิงเอกสารทางประวัติศาสตร์โดยใช้ข้อมูลจากการเข้าทรง คำทำนาย คำบอกเล่าของตระกูล บทสนทนาและการแสดงความเห็นของผู้เขียน

2. ความสำคัญของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2551–2558 มีสามประการ ดังนี้

ประการแรก การให้ความสำคัญของเรื่องเล่าในฐานะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เดิมเรื่องเล่าเกิดจากการสร้างเรื่องราวใหม่ซึ่งอาจมีหรือไม่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์รองรับ ต่อมาเรื่องเล่าดังกล่าว

ผ่าน การผลิตซ้ำในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่านั้นจะกลายเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ที่รับรู้โดยทั่วถึงกัน เช่น

เรื่องเล่าการทำนายของซินแสว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินและเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ทั้งคู่ซึ่งปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ต่าง ๆ และโคลงสี่สุภาพประกอบบทสนทนาของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ การทำนายของซินแสจึงเป็นการเน้นย้ำว่าเรื่องเล่าดังกล่าวกลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ธรรมนิธย์ ชำนาญ, 2552, หน้า 12-13) กรณีเรื่องเล่าของออกหลวงเสนาสุนทรไต่กิ่งเรือสำเภาและทหารอาสาภักดี เป็นกองอาสาค่ายบางกุ้งที่มีการปรับปรุงค่ายบางกุ้งตามตำราพิชัยสงครามอู่ก็ เรื่องเล่านี้กลายเป็นที่มาของประวัติค่ายบางกุ้งที่สามารถตั้งรับและเอาชนะทัพพม่าได้ (สหัสชัย มหาวิระ, 2553, หน้า 130-135) กรณีเรื่องเล่าหลวงอาสาศึก ตัวตายตัวแทนของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นการเปลี่ยนตัวโดยนำขุนนางคนหนึ่ง ซึ่งมีใบหน้าและเสียงพูดคล้ายสมเด็จพระเจ้าตากสินให้มารับโทษแทน (ลำจุล ฮวบเจริญ, 2554 หน้า 173) ส่วนสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นเดินทางไปเมืองนครศรีธรรมราชปฏิบัติธรรมที่เขาเทียนและละสังขารในร่างอาแปะหนวดยาว (สหัสชัย มหาวิระ, 2553, หน้า 289-291) เรื่องเล่านี้มาจากหนังสือชุดวิจิตรวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งอ้างว่าผู้มีเกียรติท่านหนึ่งซึ่งสืบเชื้อสายจากสมเด็จพระเจ้าตากสินเล่าให้ฟัง (ปรามินทร์ เครือทอง, 2555 : หน้า 155-159) เรื่องเล่านี้เป็นการเน้นย้ำว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมิได้เสียชีวิตและหลบหนีไปอยู่ที่นครศรีธรรมราชได้ เรื่องเล่าของพระราชโอรสพระเจ้าตากสินเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เรื่องเล่านี้ปรากฏในหนังสือประวัติของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (เจ้าน้อย) ที่เขียนโดยตระกูล ณ นครได้บันทึกยืนยันไว้เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เป็นราชโอรสในสายพระโลหิตของพระเจ้าตากสินกับเจ้าจอมปราง (ว.วรรณพงษ์, 2556 : หน้า 51-59) และ เรื่องเล่าของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย ณ นคร) ในหนังสือเรื่อง โอรสลับพระเจ้าตาก (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2551, หน้า 3-81)

เรื่องเล่าทั้งสองนี้เป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญทางการเมืองของเมืองนครศรีธรรมราชที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวีรกรรมอย่างสมเด็จพระเจ้าตากสิน และเรื่องเล่าพระสุบินของสมเด็จพระเจ้าตากสินว่า พระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนมาขับไล่มิให้อยู่ พอรุ่งเช้าเล่าพระสุบินให้ข้าราชการบริพารฟังแล้วมีพระราชดำริว่า เดิมเราคิดจะปฏิสังขรณ์พระนครให้คั่นดั่งเก่า แต่เมื่อเจ้าของเดิมท่านยังหวงแหนอยู่ ฉะนั้นเราชวนกันไปสร้างกรุงธนบุรีอยู่เถิด แล้วพระเจ้าตากให้อพยพผู้คนลงมาตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองธนบุรีแต่นั้นมา (อานนท์ จิตรประภาส, 2552, หน้า 166-167 และอาณัติ อนันตนาถ, 2558, หน้า 246-248) เรื่องเล่านี้มีความสำคัญ คือ เหตุผลของการไปสร้างเมืองหลวงใหม่ที่เมืองธนบุรี

ประการที่สอง การให้ความสำคัญกับชาติกำเนิดของสมเด็จพระเจ้าตากสินเพื่อเป็นการเสริมสร้างสถานภาพทางสังคมในฐานะวีรกรรมผู้กอบกู้เอกราช เป็นการสร้างเรื่องเล่าประกอบเหตุการณ์

ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระบิดาบุญธรรม พระมารดา ชาติกำเนิด บุญญาธิการและความสามารถของ สมเด็จพระเจ้าตากสินเป็นหลัก เช่น

เรื่องเล่าขานที่ลือเลื่องมาชดรอบกระดงที่ทารกสินนอนหลับอยู่ สำหรับชาวจีนเป็นมงคลอย่างยิ่ง เพราะชาวจีนนับถืองูเป็นเทพเจ้ามานับพันปี เรื่องเล่านี้แสดงให้เห็นว่า ทารกสินเป็นผู้มีบุญญาธิการ (สม สุจิรา, 2554, หน้า 8) ส่วนอีกเรื่องเล่าหนึ่งซึ่งลือเลื่องมาชดรอบกระดงที่ทารกสินนอนหลับอยู่นั้น ขุนพัฒน์ผู้เป็นบิดาเกรงว่าจะเป็นลางร้าย จึงตั้งใจจะนำบุตรไปเสียให้พ้นบ้าน เมื่อเรื่องนี้ทราบถึง พระยาจักรีจึงขอลูกไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมแทนรับราชการที่เมืองตาก (จุติ จันทรคณา, 2554, หน้า 18) เรื่องเล่าทั้งสองเรื่องนี้ แม้จะมีการสร้างเรื่องเล่าประกอบเหตุการณ์ตอนเกิดของทารกสินต่างกัน แต่มีจุดร่วมกันคือ เรื่องบุญญาธิการและฐานะของชาติกำเนิดของสมเด็จพระเจ้าตากสินนั่นเอง เรื่องเล่าขานลือเลื่องและลูกแก้ววิเศษนั้น หลังจากหม่อมนกเอี้ยงได้ประสูติสมเด็จพระเจ้าตากสินหนึ่งเดี๋ยวนั้น จึงพลอยกลับไป หม่อมนกเอี้ยงฝันไปว่า หลวงพ่อทวดวัดช้างให้ ผู้เหยียบน้ำทะเลจืด ได้นำลูกแก้ววิเศษ มามอบให้กับหม่อมนกเอี้ยง และสั่งเสียว่าให้นำลูกแก้วนี้มอบให้กับบุตรชายเมื่อออกผนวชเป็นพระภิกษุ เพราะบุตรชายที่ประสูติออกมานี้เป็นเทวดามาเกิด จะเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ (เสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ, 2555, หน้า 26-27)

เรื่องเล่าพระมารดาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน สืบเนื่องจากหลวงปู่โง่นผ่านนิมิตเป็นอักษรกล่าวถึง พระนางอินธิราชกุมารี สนมเอกของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงครรภ์ได้สามเดือนเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองที่มีปัญหาเรื่องการแย่งชิงราชสมบัติ จึงโปรดให้พระนางอินธิราชกุมารี เสด็จไปอยู่กับคนจีน ชื่อ ไชยสงครามนางนกเอี้ยง ต่อมาประสูติกุมารตั้งชื่อให้ว่า สิน หมายถึง สินไหม เพราะไปอยู่กับคนจีน (ลดดา รุธิรกก, 2557, หน้า 142 – 148) เรื่องเล่านี้มีความสำคัญ คือ การสื่อความหมายว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมีเชื้อสายกษัตริย์และมีสิทธิธรรมในการขึ้นครองราชย์ที่สำคัญคือ มีใช้ลูกของสามัญชน อย่างนายไชยสงครามนางนกเอี้ยง ส่วนอีกเรื่องเล่าหนึ่งเกี่ยวกับพระมารดาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน มีการอ้างว่ามีเชื้อสายผู้ดีเก่าจากเมืองเพชรบุรี (ดวงธิดา ราเมศวร์, 2558, หน้า 26) เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสิน เมื่อครั้งเยาว์วัยเป็นคนช่างสังเกต ชอบศึกษาด้วยตนเองผสมผสานกันหลาย ๆ เรื่อง จากผู้ใหญ่ที่เป็นคนดีคนเก่งกล้าสามารถโดยตรงจากวัด จากการปฏิบัติหรือแก้ปัญหาและจากการทำงาน นอกจากนี้ยังฝึกการใช้อาวุธต่าง ๆ สนใจเรื่องชาติบ้านเมือง รักชาติ รักเพื่อน มีความคิดนำเพื่อนในทางที่ดีที่ชอบโดยแสดงตนเป็นผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศึกษาประวัติศาสตร์และพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวร เริ่มศึกษาตำราพิชัยสงคราม ชอบวิเคราะห์สถานการณ์และความเป็นไปของกรุงศรีอยุธยาในฐานะคนธรรมดาตั้งแต่ยังไม่ได้เข้ารับราชการ คิดรับราชการช่วยงานของประเทศชาติ โดยตั้งใจว่าถ้ามีโอกาสสรับใช้ชาติทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เป็นเรื่องแปลกมากที่นายสินเตรียมตัวความพร้อมไว้ล่วงหน้าราวกับจะรู้ตัวว่าในอนาคตตนเองเป็นคนสำคัญของสยามประเทศ (วีระ อำพัน, 2556, หน้า 2-3) เรื่องเล่านี้ ผู้แต่งพยายามเน้นย้ำเรื่องความสามารถของพระเจ้าตากสินอันเป็นพื้นฐานนำไปสู่

ความสำเร็จในการกู้ชาติและเรื่องเล่าพระเจ้าตากสินสามารถเรียกฝนได้ เป็นการเรื่องเล่าที่ว่า กองทัพของพระเจ้าตากสินไปตั้งกองทัพที่เมืองสวรรคโลกซึ่งเป็นช่วงฤดูแห้ง ทำให้หาน้ำมาอุปโภคและบริโภคได้ยาก พระเจ้าตากสินตรัสว่า “คำวันนี้อย่าให้ตีส้อยยามเลย จงกำหนดแต่น้ำฝนไว้ในเวลาหัวค่ำ เราจะให้น้ำไว้ใช้กิน” จากนั้นพระยาตากทรงให้พระยาราชประสิทธิ์ปลุกศาลสูงเพิงตาตั้งเครื่องพลีกรรมบวงสรวงเทพดาบนเขา (วคิน ปัญญาวุฒระกุล, 2558, หน้า 109–110) เรื่องเล่านี้มีความสำคัญคือ ความสามารถหนึ่งของสมเด็จพระเจ้าตากสินในการเรียกฝนได้

ประการที่สาม การให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าใหม่ที่มีการอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์อันมีจุดเชื่อมโยงกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน เรื่องเล่านี้จึงกลายเป็นเกร็ดประวัติศาสตร์โดยมีจุดมุ่งหมายคือ การเติมเต็มความรู้ของผู้คนเกี่ยวประวัติศาสตร์ของพระเจ้าตากสินให้สมบูรณ์มากขึ้น เช่น เรื่องเล่ารูปถ่ายพระเจ้าตาก เป็นรูปถ่ายขนาดโปสการ์ดและมีข้อความว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี องค์บุรพบุรุษแห่งตระกูลสินธุยศ รูปถ่ายนี้มาจากหม่อมหลวงเพ็ญศ อิศรเสนาไพราชการที่ประเทศอิตาลีและพบพระรูปเขียนของพระเจ้ากรุงธนบุรีในพิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่ง จึงได้ขอถ่ายจำลองรูปนั้น เอามาพิมพ์แจกจ่ายแก่บรรดาผู้เป็นเชื้อสายสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เรื่องเล่านี้ผู้แต่งพยายามเน้นย้ำสายตระกูลของตนนั้นสืบเชื้อสายมาจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน (ปรมินทร์ เครือทอง, 2557, หน้า 90-92) เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทำพระราชพิธีปราบดาภิเษกที่กรุงธนบุรี สืบเนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทำพระราชพิธีปราบดาภิเษก ซึ่งเป็นพิธีสำคัญทรงกระทำแบบกะทัดรัด แต่หลักสำคัญของพิธีกรรมครบถ้วน ประทับบนพระที่นั่งแท่นไม้มะเดื่อภัทรปิฎ เป็นพระที่นั่งสำคัญสำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสร็จขึ้นประทับก่อนครองบัลลังก์ (ลดา รุธิรณก, 2557, หน้า 32–40) เรื่องเล่านี้สื่อความหมายเรื่องความสำคัญของพระที่นั่งแท่นไม้มะเดื่อภัทรปิฎ หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนบันทึกว่า “ตั้งไม้มะเดื่อนี้เป็นเครื่องสำหรับอภิเษก ใช้เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน พระอัครมเหสี พระราชเทวี และพระสังฆราช... ไม่เป็นของใช้ทั่วไปเป็นของเฉพาะแต่ผู้ได้รับอภิเษก” การใช้ตั้งไม้มะเดื่อนั้นปรากฏในพิธีราชาภิเษกตั้งแต่สมัยพระเวทโดยใช้เป็น “ตั้ง” ความสูงคืบ เช่นเดียวกับที่เราใช้ โดยในพิธีสำคัญสองอย่างที่ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์พราหมณะ คือ พิธีปูนภิเษก ได้แก่ การประกาศความเป็นกษัตริย์อีกครั้งและพิธีโชนทรมหาภิเษก หรือ การอภิเษกพระอินทร์ นอกจากนี้ทรงใช้ตั้งไม้มะเดื่อในพิธีปูนภิเษกกับการใช้ภาชนะที่ทำจากไม้มะเดื่ออีก ดังคำอธิบายในคัมภีร์ไอตเรยพราหมณะ ชันฑที่สี่ว่า “ไม้มะเดื่อ คือ พลังกำลังหรืออาหาร ดังนั้น เขาจึงวางพลังกำลังหรือคืออาหารในพิธีนี้” ความสำคัญของไม้มะเดื่อมีความสำคัญในคติพราหมณ์แล้วยังผูกโยงไปยังคติความเชื่อพุทธศาสนาได้ด้วย เช่น ต้นมะเดื่อเป็นที่ประทับตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า บางพระองค์ หรือเป็นไม้สำคัญในชาดกบางเรื่องที่แสดงถึงความเป็นหัวหน้าหรือราชานันเอง (พระที่นั่งแท่นไม้มะเดื่อภัทรปิฎ, 2561, สืบค้นจาก <https://www.matichonweekly.com>) และเรื่องเล่าการใช้แผนแก่งบัวของสมเด็จพระเจ้าตากสินมาจากนิมิตของหลวงพ่ोजริญเกี่ยวกับแผนผลัดแผ่นดิน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงสั่งการให้พระยาจักรี (รัชกาลที่ 1) และพระยาเสือ (กรมพระราชวังบวรวิเศษวังหน้า) รวมทั้ง

ลูกชายของสมเด็จพระเจ้าตากสิน นำทัพปราบกบฏที่กรุงกัมพูชาในเวลานั้นเตรียมวางแผนให้พระยาสุวรรณภังค์สมเด็จพระเจ้าตากสินด้วยข้อหาเป็นบ่อดินเพื่อน ทางสมเด็จพระเจ้าตากสินเอง แกล้งบ่แสดงกิริยา คือ ทศนคติแปลก ๆ ขึ้นหลายอย่าง ทั้งหมดเป็นอุบายสร้างทำเป็นคนวิกลจริต ในช่วงเวลานั้นทางคณะสงฆ์เสื่อมเสีย พระสงฆ์บางรูปประพฤติดิต สะสมทรัพย์ มีลูกมีเมีย สมเด็จพระเจ้าตากสินเรียกผู้ประพฤติดิตเหล่านั้นมาแล้วประกาศว่าตนเองเป็น “พระโสดาบัน” สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงแกล้งถามเพราะทำเป็นแกล้งบ่และมีเจตนาลงโทษผู้เป็นกาฝากพระพุทธศาสนา ดังนั้นตามวินัยรู้กันดีว่า พระสงฆ์ปุณฺณไม่ต้องไหว้พระโสดาบันที่เป็นคฤหัสถ์ เมื่อพระสงฆ์ตอบกันว่า ไม่ต้องไหว้ถูกจับเชียน การเชียนพระสงฆ์ต่อหน้าประชาชน ก่อให้เกิดข่าวลือออกไปว่าพระเจ้าตากเป็นบ่าทรงรับสั่งเชียนพระสงฆ์ ในทางกลับกันสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงไม่ได้สั่งเชียนพระ แต่ทรงรับสั่งให้เชียนคนโกนหัวห่มผ้าเหลือง (ทิพยจักร. ญาณพระอริยะ, 2555, หน้า 106–116) เรื่องเล่าดังกล่าว เป็นการวางแผนของสมเด็จพระเจ้าตากสินทั้งหมดทั้งเรื่องแผนแกล้งบ่ของพระเจ้าตากสิน การวางแผนให้พระยาสุวรรณภังค์กบฏ การให้คนโกนศีรษะห่มผ้าเหลืองและการเชียนพระสงฆ์เพื่อให้เกิดข่าวลือเพื่อนำไปสู่การสละราชบัลลังก์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินและมอบให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกขึ้นครองราชย์แทน

เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระหว่าง พ.ศ. 2551–2558 มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย คือ เมื่อเรื่องเล่าถูกบันทึกลงไปในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ จึงกลายเป็นหนึ่งในข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้และถูกอ้างอิงผ่านการผลิตซ้ำและการผลิตใหม่ ทำให้เรื่องเล่ากลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินในที่สุด เช่น เดิมข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขาบันทึกว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินถูกนำไปสำเร็จโทษด้วยการตัดพระเศียร ณ ป้อมวิไชยประสิทธิ์ แล้วฝังพระบรมศพที่วัดบางยี่เรือใต้ (วัดอินทารามวรวิหาร) เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 แต่เรื่องเล่ากลับระบุว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมิได้ถูกประหารและหนีไปที่เมืองนครศรีธรรมราช ก่อให้เกิดเรื่องเล่าใหม่ตามเส้นทางจากกรุงเทพถึงเมืองนครศรีธรรมราช เช่น ศาลของสมเด็จพระเจ้าตากสินที่กรุงเทพซึ่งเล่าว่า สร้างขึ้นในบริเวณที่พระโลหิตของสมเด็จพระเจ้าตากสินหยดลงบริเวณนี้ ศาลการเปรียญที่เพชรบุรีซึ่งเล่าว่า เป็นที่พักของนางนงอึ้งและผู้คนซึ่งหนีจากสงครามครั้งเสียกรุงครั้งที่สอง หรือถ้าที่เมืองนครศรีธรรมราชที่เล่าว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินออกบวชเป็นผู้ทรงศีลและปฏิบัติธรรมอยู่ที่ถ้ำนี้จนสิ้นชีวิต รวมทั้งเรื่องเล่าของสายตระกูลและทายาทของสมเด็จพระเจ้าตากสินที่เมืองนครศรีธรรมราช เรื่องเล่าเหล่านี้ทำให้ประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมีทั้งประวัติศาสตร์กระแสหลักและประวัติศาสตร์กระแสชิบไปพร้อมกัน

5. สรุปผลการวิจัย

เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระหว่าง ปี พ.ศ. 2551–2558 คือ การอ้างอิงเรื่องเล่าเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้นและเอกสารที่แต่งขึ้นภายหลังเพื่อเติมเต็มรายละเอียดและไขข้อสงสัยเกี่ยวกับพระราชประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ความสำคัญของเรื่องเล่า คือ การให้ความสำคัญของเรื่องเล่าในฐานะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เติมเรื่องเล่าเกิดจากการสร้างเรื่องราวใหม่ซึ่งอาจมีหรือไม่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์รองรับ ต่อมาเรื่องเล่าดังกล่าวผ่านการผลิตซ้ำในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่านี้จะกลายเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ที่รับรู้โดยทั่วถึงกัน ดังกรณีเรื่องเล่าพระยาพิชัยดาบหัก ข้อมูลทางประวัติศาสตร์คือ การมีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์และทหารของพระเจ้าตากสิน ส่วนเรื่องเล่าของพระยาพิชัยดาบหักเป็นการสร้างจุดเน้นในเรื่องบุคลิกภาพของชายชาติทหาร ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ที่ยอมพลีชีพจนตัวตายเพื่อรักษาชาติบ้านเมือง เรื่องเล่านี้ถูกใช้ในการส่งเสริมวีรกรรมการกอบกู้เอกราชของพระเจ้าตากสินให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

กรณีเรื่องเล่าขุนพัฒน์ นายอากรบ่อนเบี้ย ผู้ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศให้ดูแลพระสนมนกเอี้ยงจนประสูติสมเด็จพระเจ้าตากสิน ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คือ พระเจ้าตากสินนั้นเป็นสามัญชนซึ่งมีบิดาเป็นชาวจีนและมีมารดาเป็นชาวไทย ส่วนเรื่องเล่านี้กลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในการเสริมฐานะของพระเจ้าตากสินว่ามีเชื้อสายกษัตริย์และมีความชอบธรรมในการกอบกู้เอกราชและขึ้นครองราชย์ได้ อีกทั้งเรื่องเล่าของพระเจ้าตากสินเป็นการคัดสรรสิ่งที่นำมาเล่าโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การเติมเต็มข้อมูลทางประวัติศาสตร์เรื่องความสามารถในการกอบกู้เอกราชของพระเจ้าตากสินผ่านเรื่องเล่าประกอบ ดังกรณีเรื่องเล่าว่าเมื่อพระเจ้าตากสินครั้งยังเป็นเด็กมีสนใจเรื่องชาติบ้านเมืองมีความคิดนำเพื่อนในทางที่ดีที่ชอบโดยแสดงตนเป็นผู้นำ สนใจศึกษาประวัติศาสตร์และพระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวรเริ่มศึกษาดำราพิชัยสงคราม ขอบวิเคราะห์สถานการณ์และความเป็นไปของกรุงศรีอยุธยาในฐานะคนธรรมดาตั้งแต่ยังไม่ได้เข้ารับราชการ เรื่องเล่านี้เป็นความพยายามเน้นย้ำเรื่องความสามารถของพระเจ้าตากสินอันเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความสำเร็จในการกู้เอกราชได้ หรือ การให้ความกระจ่างและคลายความสงสัยในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน ดังกรณีเรื่องเล่าการใช้แผนแก่งบัวของสมเด็จพระเจ้าตากสินมาจากนิมิตของหลวงพ่ोजรัญเกี่ยวกับแผนผลิตแผ่นดิน เป็นการอธิบายรายละเอียดและที่มาที่ไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ และนำไปสู่การวิเคราะห์เรื่องแผนแก่งบัวของพระเจ้าตากสินว่าพระเจ้าตากสินทรงวางแผนทั้งหมดทั้งเรื่องกบฏพระยาสุรเสนา การให้คนโกนศีรษะท้มเหลืองและการเขียนตีเพื่อให้เกิดข่าวลือเพื่อนำไปสู่การสละราชบัลลังก์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินนั่นเอง

ข้อสังเกตหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินในเอกสารยุคหลัง คือ การละเลยที่จะไม่กล่าวถึงข้อมูลและเรื่องเล่าเกี่ยวพระราชกรณียกิจด้านการทำนุบำรุงบ้านเมืองและพระศาสนา

เช่น การบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การสังคายนาพระไตรปิฎก หรือ การส่งเสริมการศึกษา พระปริยัติธรรม ซึ่งเอกสารชั้นรองเล่มเดียวที่กล่าวถึงเท่านั้น เหตุผลเบื้องต้นเกี่ยวกับการละเลยในประเด็นนี้ คือ ความขัดแย้งของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในส่วนนี้ไม่ส่งผลให้เกิดข้อสงสัยใด ๆ

6. อภิปรายผลการวิจัย

ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ข้อมูลที่ปรากฏหรือการอธิบายไว้ในหลักฐานประวัติศาสตร์ ส่วนเรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงกัน หมายถึง ทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และเรื่องที่แต่งขึ้น ที่ถูกนำมาเล่าโดยผู้เล่าเรื่อง ดังนั้นเรื่องเล่า กับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ แตกต่างกันที่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ต้องมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือรองรับ ส่วนเรื่องเล่าอาจจะมีหรือไม่มีหลักฐานประวัติศาสตร์รองรับก็ได้

การจัดกลุ่มของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระหว่างปี พ.ศ. 2551–2558 คือ กลุ่มแรก เรื่องเล่าที่เกิดจากการอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ กลุ่มที่สอง เรื่องเล่าที่เกิดจากการสร้างเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และกลุ่มที่สาม เรื่องเล่าที่เกิดจากการสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ละกลุ่มมีลักษณะร่วมกันของเรื่องเล่า คือ การสร้างเรื่องเล่าบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ทั้งจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองเพื่อสร้างความหนักแน่นและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ สืบเนื่องจากการกล่าวถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สิ่งหนึ่งที่ระลึกถึง คือ การมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์รองรับข้อมูลนั้น ๆ ส่งผลให้เรื่องเล่าอาศัยการเกาะเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงอยู่แล้วแล้วอธิบายเรื่องเล่าในมุมที่แตกต่างกันออกไป ทำให้เรื่องเล่านั้นกลายเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ต่อไป เช่น ซาติกำเนิดของพระเจ้าตากสิน ปรากฏในหนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินโดยเอี้ยะมั้ง และ ป.พิศนาคะ หนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยเสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ หนังสือเกร็ดประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินเขียนโดยแม่สงฆ์ธรรม กบิลสิงห์ จดหมายของบาทหลวงฝรั่งเศส ชื่อ ปาลเลกัวซ์ บันทึกของชาวฝรั่งเศสชื่อว่า ดูแปง และพระราชพงศาวดารเวียดนาม เป็นต้น

เรื่องเล่าดังกล่าวทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประหนึ่งเป็นการเติมเต็มเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน เนื่องจากจารีตการบันทึกเรื่องราวในพระราชพงศาวดารเป็น การบันทึกเหตุการณ์สำคัญโดยสังเขปในเรื่องการเมือง การปกครอง การสงคราม และการศาสนาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ จึงไม่มีการอธิบายที่มาและที่ไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ แต่อย่างใด ผู้เขียนเอกสารประวัติศาสตร์สมัยหลังให้ความสำคัญกับบทบาทของพระเจ้าตากสินในฐานะสามัญชนสำคัญนำไปสู่การอธิบายรายละเอียดของเหตุการณ์ต่าง ๆ และการใช้เอกสารประวัติศาสตร์ที่หลากหลายทั้งจดหมายเหตุ ไวร จดหมายเหตุ บันทึกของชาวต่างชาติ คำให้การ กฎหมาย พระราชสาส์น มายรับสั่ง เอกสารทาง

ศาสนา ตำนาน สมุดข่อย คำฉันท์ คำบอกเล่า ภาพวาดและญาณทิพย์ ก่อให้เกิดการสร้างเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์

ส่วนการสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่านั้น เป็นการอธิบายรายละเอียดของเรื่องเล่าโดยปรากฏข้อมูลส่วนนี้ทั้งในเอกสารชั้นรองและหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทข้อมูลจากการเข้าทรง คำทำนาย คำบอกเล่าของตระกูล เหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระเจ้าตากสินและเป็นที่มาของประวัติศาสตร์แบบบอกเล่าที่ไม่เคยมีใครรู้จักมาก่อนและจุดเกาะเกี่ยวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระเจ้าตากสิน เช่น เหตุการณ์งูเหลือมและลูกแก้ววิเศษประกอบเรื่องเล่าตอนประสูติของพระเจ้าตากสิน ปรากฏในหนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของเสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ หนังสือเสวยรอยบาทมหาราช “เจ้ากรุงธน” ของสหัสชัย มหาวิระ หนังสือตำนานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ของสม สุจิรา หนังสืออาถรรพ์ขวัญผวาในกรุงสยามของ จูฑิ จันทรคณา หนังสือพระเจ้าตากเบื้องต้นของปรมินทร์ เครือทองและหนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของเสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ

ความน่าสนใจหนึ่งของเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสิน คือ ประวัติศาสตร์จากผู้เล่าเรื่องซึ่งปรากฏอย่างเด่นชัดในหนังสือญาณพระอริยะ ไชยปริศนาพระเจ้าตากของทิพยจักร เรื่องเล่าทั้งหมดเป็นเรื่องเล่าประเภทการสร้างเหตุการณ์ประกอบเรื่องเล่าใหม่จากอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น การกลับชาติมาเกิดของพระมหินทราธิราชในร่างของพระเจ้าตากสิน พระเจ้าตากสินเป็นเชื้อพระวงศ์ มิใช่ลูกจีน และเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ภพชาติและทหารเสือ 11 คนของพระเจ้าตากสิน การชนะอริราชศัตรูด้วยคาถาพาหุง การสร้างพระยอดธง ตำนานวัดทองดินปืน พระชัยคุบารมี ต้นโพธิ์ของพระเจ้าตากสิน การสรงน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่วัดหงส์รัตนารามก่อนออกรบ ดวงตราน้ำชัยของพระเจ้าตากสิน การยืนยันว่าพระเจ้าตากสินไม่ได้ถูกประหาร พระอาจารย์กรรมฐานของพระเจ้าตากสิน พรหมปัญโญชื่อพระของพระเจ้าตากสิน ตำนานเขาขุนพรหม และศาลศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าตากสิน เนื่องจากการสร้างความรับรู้ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นจากประวัติศาสตร์การเมืองซึ่งอ้างอิงความน่าเชื่อถือของเรื่องราวมาจากหลักฐานประวัติศาสตร์เป็นหลักและถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสร้างระบบความคิดให้ผู้คนมีค่านิยมและพฤติกรรมเป็นไปตามที่กลไกของรัฐต้องการพร้อมทั้งการกำหนดฐานความคิดที่ว่าห้ามสงสัยและวิพากษ์ในสิ่งที่กำหนดให้รับรู้ เมื่อการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบเรื่องเล่าซึ่งเป็นเรื่องที่คุณไม่เคยได้รับรู้มาก่อนนำไปสู่การขาดการวิพากษ์และประเมินคุณค่าว่าเรื่องราวเหล่านี้มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ส่งผลให้ประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่ากลายเป็นความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ทางประวัติศาสตร์ในเวลาเดียวกัน

เรื่องเล่าเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งทำหน้าที่อธิบายประวัติและความเป็นมาของบุคคลและสถานที่ในท้องถิ่นซึ่งอ้างว่ามีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสิน เช่น ที่มาของชื่อวัดทองดินซึ่งเรื่องเล่าว่าเป็นสถานที่พระเจ้าตากสินทรงทรงตั้งทัพและทำดินปืนเพื่อนำไปใช้ใน

การรบที่เมืองจันทบุรี ต้นโพธิ์ของพระเจ้าตากสินที่วัดทองดินปืนซึ่งเรื่องเล่าว่าพระเจ้าตากสินทรงปลูกไว้และประกอบพิธีพลีกรรมในการสร้างกำลังใจแก่เหล่าทหาร ตำนานเขาขุนพรหมซึ่งเรื่องเล่าเล่าว่าเป็นสถานที่บำเพ็ญภาวนาของพระเจ้าตากสินที่เมืองนครศรีธรรมราช และศาลศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าตากสินที่วัดหงษ์ซึ่งเรื่องเล่าว่าศาลนี้สร้างขึ้นในบริเวณที่พระโลหิตของพระเจ้าตากสินตกลงพื้นดินเรื่องเล่าเหล่านี้ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้นได้รับรู้และถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่คนในท้องถิ่นร่วมกันสร้างขึ้น ส่งผลให้ตำนานกลายเป็นเรื่องเล่าและจากเรื่องเล่ากลายเป็นประวัติศาสตร์ในที่สุด

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ การนำความรู้เกี่ยวกับเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยสังเคราะห์ได้ว่า ประเด็นใดคือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และประเด็นใดคือเรื่องเล่าประกอบเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ จากนั้นนำไปสู่การประเมินคุณค่าของหลักฐานและประวัติศาสตร์นิพนธ์ของเอกสารนั้นๆ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป คือ การศึกษาเรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินตั้งแต่พ.ศ. 2559 – 2566 เพื่อศึกษาว่า เรื่องเล่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดบ้าง นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยศึกษาในประเด็นทั้งสามนี้

8. บรรณานุกรม

จุติ จันท์คณา. (2554). อาถรรพ์ขวัญผวา. กรุงเทพฯ : income.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (2551). โอรสลับพระเจ้าตาก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

ดวงจิตา ราเมศวร์. (2558). 5 ผู้พิชิตผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: แพรวธรรม.

ทิพยจักร. ญาณพระอริยะ : ไชยปริศนาพระเจ้าตาก. (2555). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรีน ปัญญาญาณ.

ธรรมนิธย์ ชำนาญ. (2552). นักรบกู้แผ่นดิน ตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.

ปราชญ์ เครือทอง. (2557). พระเจ้าตากเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2555). ปริศนาพระเจ้าตาก. กรุงเทพฯ : มติชน.

พระที่นั่งแท่นไม้มะเดื่อภัทรปิฎ (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2561. สืบค้นจาก

https://www.matichonweekly.com/column/article_197843

ลดา รุธิรณก. (2557). บันทึกจอมทัพ พระเจ้าตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ: เต็มใจ.

ลำจุล ฮวบเจริญ. (2554). เกร็ดพงศาวดารกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิง.

ว.วรรณพงษ์. (2556). ความจริงชวนตะลึง ที่อาจพลิกประวัติศาสตร์ การสวรรคต “พระเจ้าตากสิน”.

กรุงเทพฯ: หัวกะทิ.

วสิน ปัญญาวุฒตระกูล. (2558). ๗ ตำนานสมเด็จพระบูรพกษัตริย์แห่งสยาม สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ : ดีเอ็มจี.

วีระ อำพันสุข. (2556). 60 แห่งความเป็นมหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สม สุจิรา. (2554). ตำนานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.

สหัชชัย มหาวีระ. (2553). สวมรอยบาทมหาราช “เจ้ากรุงธน”. กรุงเทพฯ: บริษัท สุพีเรียพริ้นติ้งเฮาส์ จำกัด.

เสนีย์อนุชิต การเศรษฐ. (2555). พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. กรุงเทพฯ: สยามอภิวัดน์.

อาณัติ อนันตนาถ. (2558). สองมหาราชกู้แผ่นดิน. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

อานนท์ จิตรประภาส. (2552). ๗ มหาราชชาติสยาม พระราชประวัติของยอดพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งสยามประเทศ. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.